

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Vloga političnih strank v ustavni demokraciji

Bojan Simeonov

Article information:

To cite this document:

Simeonov, B. (2013). Vloga političnih strank v ustavni demokraciji, Dignitas, št. 57/58, str. 167-182.

Permanent link to this document:

[https://doi.org/ 10.31601/dgnt/57/58-10](https://doi.org/10.31601/dgnt/57/58-10)

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Vloga političnih strank v ustavni demokraciji¹

Bojan Simeonov

Ustavna demokracija in politične stranke

V vsakem političnem sistemu obstajajo določene omejitve, ki državljanke omejujejo pri svobodnem izboru. Demokracija je danes tista, ki daje prebivalcem države največ možnosti participacije v političnem procesu z namenom zastavljanja, doseganja in nadzorovanja zastavljenih ciljev. Totalitarni, nedemokratski sistemi državljanom dajejo zelo malo možnosti vplivanja in sodelovanja pri urejanju družbenih zadev. Danes se pojem demokracije uporablja zelo razširjeno in skoraj ni države, ki ne bi tako ali drugače omenjala svoje demokratičnosti, kar ji daje večjo legitimnost. Tako se za demokratične režime predstavljajo večinoma vsi, od daljnega vzhoda do zahoda, vendar gre ponekod zgolj za krinko, pod katero se skrivajo nedemokratske oblike vladanja. Demokracija skozi svoje različne modele ponuja različne načine udeležbe državljanov v političnem procesu. Vendar participacija v političnem procesu tudi v razvitih zahodnih demokracijah nikdar ne zajema enako vseh družbenih skupin. Nominalno so seveda v sodobnih, predvsem zahodnih demokracijah vsi državljani v svojih izhodiščnih pravicah enaki, v praksi pa se pokaže, da šibkejša družbena skupina² nimajo zagotovljenega enakega učinka za doseganje lastnih (včasih tudi esencialnih) ciljev. To se dogaja bodisi zaradi njihove maloštevilnosti ter s tem manjše številčne možnosti v glasovalnem aparatu bodisi zaradi njihove manjše družbene moči in vpliva ali celo diskriminiranosti na podlagi osebnih, verskih, političnih, moralnih ali katerihkoli drugih prepričanj.³

Skozi demokratični proces se le z golo voljo večine državljanov

¹ Članek je pripravljen na podlagi magistrskega dela Vloga političnih strank v ustavni demokraciji, avtor Bojan Simeonov, mag. prav., Evropska pravna fakulteta v Novi Gorici, november 2012.

² V Sloveniji so takšna družbena skupina npr. Romi.

³ P. Jambrek, Ustavna demokracija: graditev slovenske demokracije, države in ustave, 1992, str. 68.

lahko poseže tudi v pravice, ki jih je (sicer večinsko) v obliki ustave zapisala družba, urejena v sodobni državi. Zato obstaja korektiv, ki nadzira (poskuša nadzirati) in preprečuje (poskuša preprečevati) sicer legitimno voljo večine prebivalstva države takrat, ko bi ta posegla na področje z družbeno pogodbo varovanih pravic. Z vidika zagotavljanja temeljnih človekovih pravic in vrednot, ki so varovane z ustavo, gre vsekakor za zelo pomembno in tudi zelo občutljivo področje, saj vsako omejevanje (večinske) demokracije pomeni ravnanje, ki mora biti skrbno pretehtano, upravičeno in sorazmerno. Vsako dejanje omejevanja (večinske) demokracije sproži tudi močno (večinsko) družbeno reakcijo ter s tem zahteva trdna, strokovno utemeljena in ustrezno institucionalno podprta stališča.

Eden od deležnikov demokratičnega procesa so politične stranke, ki so osnovni medij za organizacijo posameznika v politični proces, s čimer jim je določena pomembna vloga v demokratični družbi.

Medtem ko demokracijo definirajo in legitimirajo predvsem volitve,⁴ ustavna demokracija vključuje ustavni liberalizem, pri katerem so določene subjektivne pravice posameznikov zaščitene pred golim glasom večine.⁵ Demokratična družba mora imeti posluh prav za tiste ljudi, ki jih je malo in ki so brez političnega vpliva. Demokracija sicer temelji na pluralnosti, njeno izhodišče je posameznik, individuum, državljan. Človekove pravice, enakost pred zakonom in enakopravnost so namreč osrednje postavke pravne države, ki je demokratična. Demokratična družba mora biti prostor strpnosti in dialoga, svoboda pa njena osrednja vrednota.⁶ Osrednja sestavina sodobne demokracije je prav zahteva po varovanju vsakokratnih družbenih manjšin. Tudi pravice državljanov do neposrednega referendumskega odločanja ni dopustno uporabiti kot orožje zoper načelo pravne države, ki ga vrednostno opredeljujejo predvsem človekove pravice in svobosčine.

V sodobno organizirani družbi, torej v državi, glas povprečnega posameznika v političnem smislu ne pomeni skoraj nič. Če sam povzdigne glas, s tem ne povzroči nobenega političnega

⁴ Splošna volilna pravica je bila v Sloveniji (takrat SFRJ) uvedena po drugi svetovni vojni, v Švici pa šele leta 1972.

⁵ Primer je odločba Ustavnega sodišča o pozitivni diskriminaciji manjšinskih narodnih skupnosti U-I 283/94.

⁶ V. Sruk, Leksikon politike, 1995, str. 58–59.

učinka. Družbeno močan in vpliven posameznik postane le, če pripada pomembnejši in vplivnejši družbeni skupini. V sodobno organizirani politični sferi je to najpogostejše politična stranka. Ker je za demokratičnost države in stabilnost političnega sistema delovanje političnih strank zelo pomembno, so te ustavno opredeljene in tudi zakonsko podrobneje urejene. Urejeno je njihovo registriranje, ustanavljanje in financiranje, pa tudi njihova notranja ureditev. Politične stranke imajo priznan status pravne osebe.

Politične stranke so v demokratičnem družbenem sistemu glavni medij med posameznikom in državo ter med družbo in državo. So osnovno orodje organiziranega delovanja za doseganje ciljev določenih interesnih skupin in prek njih širšega članstva in volilnega telesa ali le simpatizerjev.

Politične stranke so v demokratičnem sistemu nujne. Pomenijo namreč nekakšen tujek v osnovni, izvirni ideji demokracije kot vladavine ljudstva. So mediator med državo kot veliko politično organizacijo in posameznikom.⁷

Politične stranke imajo pri delovanju v sistemu ustavne demokracije dolžnost slediti določbam Ustave RS in zakonskih aktov, ki se nanašajo na delovanje političnih strank. Pri tem morajo slediti splošnim ustavnim določbam, ustavnim določbam o človekovih temeljnih pravicah in svoboščinah ter ustavnim določbam, ki se nanašajo konkretno na ustroj, organizacijo in delovanje političnih strank.

Ustavne določbe, ki opredeljujejo delovanje političnih strank, najdemo v 42. členu Ustave RS, ki daje pravico do zbiranja in združevanja. Pravica do zbiranja in združevanja je temeljna človekova pravica, ki omogoča svobodno izražanje mnenj, oblikovanje politične volje in samoorganiziranost. Pravica do združevanja, ki vključuje tudi pravico do ustanavljanja političnih strank in njihovega delovanja, pomeni izhodišče za večstrankarski demokratični politični sistem, brez katerega svobodna demokratična družba ne more obstajati.⁸ Pravica do združevanja, kot jo določa 42. člen Ustave RS, izhaja iz načela demokracije (1. in 3. člen Ustave RS). Prav tako izhaja iz splošne svobode ravnanja, razvite prek ustavnega sodišča iz osebnostnih pravic (35. člen Ustave RS), ter svobode izražanja (39. člen).⁹

⁷ A. Igličar, *Sociologija prava*, 2004, str. 380–395.

⁸ L. Šturm v: L. Šturm in drugi, *Komentar Ustave RS*, str. 460.

⁹ Ibidem, str. 461.

Neposredno delovanje političnih strank v Republiki Sloveniji določata Zakon o političnih strankah (Uradni list Republike Slovenije, št. 62/94, 13/98 – odločba US, 1/99, 24/99 – odločba US, 70/2000) ter Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o političnih strankah (Ur. l. RS, št. 51/2002).

Politična vloga političnih strank je njihovo osnovno poslanstvo. To je kreativni način zastavljanja in doseganja ciljev tako samih strank kakor tudi njihovih volivcev. Politične stranke morajo delovati znotraj pravnih okvirjev ter v skladu z moralnimi in drugimi vrednotami družbe, v kateri delujejo, vendar je osnovna bit njihovega delovanja politična, doseganje političnih ciljev, ki so v skladu z njihovimi volilnimi programi, vrednostno orientacijo stranke in tudi partikularnimi interesi posameznih lobijev, struktur ali posameznikov znotraj stranke. Politični cilj ali politični motiv je v zadnjem obdobju, ko zaznavamo padec zaupanja v večino institucij, najbolj pa prav v politične stranke, pogosto izpostavljen kot nekaj negativnega, a kakor sem navedel že zgoraj, ni nujno nekaj slabega in zavrženega. Kot piše Avbelj, je politični motiv povsem legalen in legitimen ter velikokrat tudi bolj iskren kakor prikrito skrivanje za drugimi ozadji.¹⁰ Kakšni so motivi delovanja političnih strank in njihovi pravi cilji, ki so lahko kdaj tudi prikriti, lahko ugotovimo šele skozi njihovo delovanje na oblasti.

Hofmann in Lange v Simon pravita,¹¹ da je politična socializacija proces, prek katerega državljani sprejemajo pravila političnega obnašanja. V pravilih političnega vedenja so zajete norme in vrednote določene politične smeri. Seveda je proces socializacije kompleksen proces, v katerem sodeluje več pomembnih dejavnikov. Tako ima v celostnem procesu socializacije primarno vlogo družina, sekundarno vlogo pa prijatelji, šola, informacijski mediji in druge institucije, kamor sodijo tudi politične stranke. Politične stranke, ki igrajo pomembno vlogo v družbi, opredeljujejo že otrokove starše ter s tem sodelujejo že pri sami primarni socializaciji.¹²

Politične stranke se s pogostim pojavljanjem v medijih, ob prejemljeni predpostavki, da so mediji del socializacijskega procesa

¹⁰ M. Avbelj, Stroka, politika in politikantstvo, <http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?Id=50897>, 10. 9. 2012.

¹¹ J. Simon, *The Change of Function of Political Parties at the Turn of Millennium*, 2003, www.icps.es, 2. 9. 2012, str. 19.

¹² Id.

posameznika v družbi, tudi na ta način pomembno vključujejo v proces sekundarne, v tem kontekstu politične socializacije.

V okviru socializacije je kot pomembno sekundarno socializacijsko okolje navedena šola.¹³ Treba je poudariti, da imajo politične stranke prek svojih programov in pozneje njihovega izvrševanja na izvršilni in zakonodajni poziciji veliko vzvodov za kreiranje šolskega sistema. Prek omenjenih vzvodov sodelujejo tudi pri pripravi šolskih programov in do določene mere tudi pri ideološki obarvanosti določenega dela šolske snovi, kar je seveda prispevek k socializaciji v določen tip homo politicusa. Prav tako kot je potrebna socializacija v politično zavedanje in opredeljevanje ter demokracijo, je potrebna socializacija v vrednote ustavne demokracije. Po številnih pomembnih vzvodih, ki jih imajo politične stranke za socializacijo skozi šolski sistem, konfiguriranje medijskega okolja in druge dejavnike, ugotavljam, da imajo izredno veliko možnost in moč vplivanja ter (pri)vzgoje ustavnodemokratskih vrednot pri posamezniku in tako njihovi aplikaciji na družbo. Vloga in predvsem odgovornost političnih strank je skozi takšno socializacijsko moč enormna. Menim, da bi morale politične stranke to vlogo zaznati ter jo odgovorno udejanjati nad praktičnimi, pragmatičnimi cilji aktualno problematičnih programov. S prispevkom k vzgoji in socializaciji posameznika, občutljivega na vrednote družbe, do katerih je prišla skozi dolgoletni razvoj in ki presegajo kratkoročne aktualne cilje, lahko politična stranka pomembno vpliva na uresničevanje vrednote ustavne demokracije ter s tem bolj kakovostnega življenja vsakega posameznika znotraj večinske družbe.

Naslednja funkcija političnih strank je po Simonu¹⁴ funkcija mobilizacije. Cilj politične mobilizacije je povečanje socialnega pritiska, ki ga izvajajo aktivacijske skupine, načrtovanje in priprava programov za vzpostavitev tega pritiska s ciljem animirati čim večje število volivcev ter vzpostavitev čim večje neformalne skupine v družbi, ki predstavlja vedno pripravljeno mobilizacijsko enoto za doseganje volilnih ali drugih ciljev politične stranke.¹⁵

Novoustvarjene kontekstualne povezave te funkcije političnih strank z ustavno demokracijo ne vidim. Se pa prav gotovo odraža

¹³ Id.

¹⁴ Id.

¹⁵ J. Simon, *The Change of Function of Political Parties at the Turn of Millennium*, 2003, www.icps.es, 2. 9. 2012, str. 19.

vpliv splošnih strankinih vrednot in programov, ki so aplicirani na ustvarjene ciljne mobilizacijske skupine. Če so vrednote strankinih programov prežete z ustavnimi vrednotami in poznajo tudi možnost samoomejevanja, potem je v tem njihov vpliv na ciljne skupine pomemben.

Naslednja funkcija političnih strank je funkcija participacije. Participacija ustvarja osnutek ter možnost politične demokracije in vrednosti znotraj politične stranke.¹⁶ Politično participacijo politične stranke dosegajo na različne načine. Aktivna participacija pomeni možnost izvolitve, biti izvoljen, postati lider. V sodelovanju v političnem aktivizmu prav tako sodijo demonstracije in politične konfrontacije mnenj ter možnost voliti. Pasivna participacija je v tej opredelitvi predvsem strinjanje in spoštovanje sprejete zakonodaje.

V ustavnodemokratskem kontekstu je funkcija participacije pomembna v tem smislu, da predhodno socializirani in mobilizirani posameznik dobi možnost pasivnega ali aktivnega sodelovanja pri odločanju v imenu družbe, za kar pri političnem procesu nedvomno gre. Od funkcije socializacije je odvisno, kakšen bo posameznik, ki bo participiral pri političnih odločitvah. Od tega posameznika je v primeru aktivne participacije in izvolitve odvisno, kolikšen pomen bo dal ustavnim vrednotam in koliko se bo sposoben samoomejiti. Pri funkciji participacije v ustavnodemokratskem kontekstu je torej pomembna že selekcija političnih strank. Pomembno je, kakšen kader politične stranke pripustijo k političnemu koritu in ali je ta kader, ki je bil izbran za nastop na volitvah, dovolj širokih nazorov, iz katerih ne izpadejo prej omenjene ustavne vrednote oziroma vrednote ustavne demokracije.

Naslednja funkcija političnih strank je funkcija legitimacije. Predstavlja predvsem oblikovanje javnega mnenja, temelji pa pretežno na zaupanju in podpori, ki jo politične stranke dajejo vladi in političnemu sistemu.¹⁷ Pomembnost te funkcije političnih strank izhaja iz tega, da je ta funkcija seštevka ali celo sinergija vseh ostalih funkcij. Legitimacija je rezultat funkcije socializacije, funkcije mobilizacije in funkcije participacije. Priznanje in podpora vladi ter njeni politiki je odvisna od stopnje socializacije državljanov z zakonodajo ter sprejemanja norm in drugačnega oziroma alter-

¹⁶ Ibidem, str. 21.

¹⁷ Ibidem, str. 24.

nativnega razmišljanja v demokratičnem procesu.¹⁸ Participacija skupaj z mobilizacijo daje zaupanje volivcem, da imajo njihova mnenja in vrednote pomen in družbeni smisel. Glede na to, da je večstrankarski sistem s politično tekmo trenutno edini, ki je zmožen integrirati družbo in zagotoviti legitimnost celotnega sistema s pomočjo te funkcije, je funkcija legitimacije najpomembnejša funkcija političnih strank v večinski demokraciji.¹⁹

Delovanje političnih strank v veliki meri ocenjujemo glede na uspeh stranke na volitvah, njeno povezanost in povezovalno moč ter moč, ki jo je pridobila v družbi.²⁰ Pomembno je, da državljani ločijo med legitimacijo celotnega demokratičnega sistema in legitimacijo aktualne vlade.²¹ Pomembno je, da so državljani sposobni ločiti med delovanjem vlade in delovanjem demokracije kot institucionalnega sistema. Državljeni ne bi smeli neuspešnega delovanja demokratično izvoljene vlade enačiti s slabim delovanjem demokracije.

Funkcija legitimacije v ustavnodemokratičnem pomenu je pomembna in tudi iz perspektive ustavne demokracije neproblematična. Kar je v kontekstu ustavne demokracije slabo, je želja političnih strank po prevelikem doseganju legitimnosti pri čim širših množicah in s tem opravičevanju svojih ciljev, programov in vladanja. Tako lahko stranka prek cilja množičnosti oziroma popularnosti zataji ustavne vrednote, ki morda niso vedno širok legitimacijski naslov. Skozi takšno potrebo po široki legitimaciji se lahko ustavnodemokratična vloga političnih strank izgublja v legitimacijskem populizmu, ki ni naklonjen določenim ustavnim vrednotam.

Analize funkcije političnih strank

Iz Jovićeve opredelitve funkcije političnih strank²² bom v ustavnodemokratičnem kontekstu izpostavil in analiziral naslednje funkcije:

¹⁸ Id.

¹⁹ A. Kodre, Uresničevanje programa politične stranke po vstopu v koalicijo, 2012, str. 50.

²⁰ J. Simon v: A. Kodre, Uresničevanje programa politične stranke po vstopu v koalicijo, 2012, str. 51.

²¹ Legitimacija demokratičnega sistema je t. i. diffuse oziroma splošna legitimacija, legitimacija aktualne vlade pa je t. i. specifična legitimacija.

²² D. Jović, Funkcije političkih stranaka, V: I. Lukšič (ur.), Stranke in strankarstvo: Zbornik referatov, str. 14–22.

- Kanaliziranje konfliktnosti in zmanjševanje socialnih sporov

Ustavna demokracija je po svoji široki definiciji okolje, kjer so z družbenim konsenzom ter upoštevanjem civilizacijskih in kulturnih vrednot varovane v ustavi zapisane in iz ustavnih določb izpeljane žive pravice. Te so varovane pred morebitno drugačno voljo večinske demokracije. Kanaliziranje konfliktnosti je prav zato pomembna funkcija političnih strank v ustavni demokraciji. Vzrok konfliktnosti, ki nastane v družbi, je (seveda med drugimi vzroki) lahko tudi v kršenju katere od temeljnih pravic, varovanih z ustavo, posameznikom ali družbeni skupini. V takšnem primeru je vloga političnih strank, da s svojo aktivnostjo in z vzvodi, ki jih imajo, poskušajo prepoznati vzroke in se prek političnih možnosti zavzemati, da se ti konflikti odpravijo z vzpostavitvijo (javnega) dialoga ali pripomorejo k vzpostavitvi legalnih kanalov do institucij, ustreznih za rešitev konfliktov, ki se pojavljajo.

Na drugi strani lahko konfliktnost v družbi med večinskim prebivalstvom povzročajo tudi varovane pravice določenih marginalnih skupin, kar sproži reakcijo večine. Tudi v tem primeru je vloga političnih strank, da zaznavajo takšne situacije in jih s svojimi vzvodi prenesejo v institucionalno reševanje, vzpostavijo dialog in ga primerno vodijo v skladu z določbami ustave. Ta vloga je zelo pomembna, saj kanaliziranje konfliktnosti, ki sicer normalno nastaja v družbi, preprečuje konflikte večjih razsežnosti in hujša stanja, v katerih so lahko ustavne pravice tudi huje ogrožene. Prav tako pomembna je vloga političnih strank pri reševanju socialno konfliktnih situacij.

Nekatere socialne pravne pravice so varovane z ustavo. Predvsem v obdobju gospodarske in ekonomske krize okoliščine terjajo spreminjanje socialnega okolja. Vloga političnih strank na tem občutljivem področju je primerno vodenje dialoga med socialnimi partnerji, delovanje z ostalimi vzvodi, ki jih imajo politične stranke v različnih fazah demokratičnega procesa, in uravnoteženje med ohranjanjem trenutnih socialnih dobrin in potrebnimi reformnimi spremembami, ki lahko socialne dobrine kratkoročno sicer ogrozijo, dolgoročno pa jih zaradi izboljšanja ekonomske situacije zagotovijo.

- Razvoj politične kulture in izobraževanje z namenom demokratičnega političnega obnašanja

Vloga političnih strank z vidika ustavne demokracije se lahko uresničuje z razvojem politične kulture in demokratičnega političnega obnašanja. To je vloga političnih strank, ki je po Simonu identična politični socializaciji,²³ če z vidika ustavne demokracije politične stranke s svojim vedenjem na vseh ravneh dajejo vzor politične kulture, v katero že vključujejo vrednote in njihov pomen.

Tudi demokratično izobraževanje lahko vključuje zavedanje o pomembnosti in neškodljivosti omejevanja večinske demokracije v korist ustavno varovanih vrednot. To mora v sociološkem smislu ustvariti takšne državljane, kot jih predvideva ustava.²⁴ Pri tem je treba biti zelo pazljiv, saj mora tudi pozitivna diskriminacija imeti svoj nadzor in tudi manjšina s svojimi pravicami ne sme biti nad voljo večine.

- Selekcija in rekrutacija primerne političnega osebja

To je funkcija političnih strank, primerljiva s kadrovsko funkcijo po Bibiču.²⁵

S selekcijo in političnim kadrovanjem dolgoročno ustvarjamo okolje, ki je v določeni meri odvisno od ljudi, ki zasedajo določene funkcije in položaje. To so že mesta in funkcije znotraj političnih strank in strankarske hierarhije, mesta, kamor lahko stranke kadrujejo prek vzvodov moči z lobiranjem, ter seveda položaji in funkcije, ki so v legalni pristojnosti imenovanja s strani parlamenta v odvisnosti od odločitev strankinih parlamentarnih skupin. Sem sodijo med drugim sodniki, sodniki ustavnega sodišča, varuh človekovih pravic in druge pomembne funkcije, na katere imajo politične stranke prek glasovanja v parlamentu pomemben vpliv. Tako lahko ugotovimo, da politične stranke s tem delom svoje vloge vplivajo tudi na oblikovanje okolja ustavne demokracije oziroma postavitve kadra, ki potem odloča o upoštevanju, varovanju in sankcioniranju kršitev ustavnih vrednot. Sodniki ustavnega sodišča pa imajo z interpretacijo ustave izredno pomembno vlogo pri kreiranju žive ustave in s tem realnega ustavnega okolja.²⁶ Da je glasovanje o njihovi izvolitvi

²³ J. Simon, *The Change of Function of Political Parties at the Turn of Millennium*, 2003, www.icps.es, 2. 9. 2012, str. 23.

²⁴ M. Avbelj, *Omrtnična ustava*, 2011, <http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?Id=68528>, 21. 9. 2012.

²⁵ A. Bibič, *Politološki preseki: civilna družba in politični pluralizem*, 1997, str. 133.

²⁶ C. Ribičič, *Človekove pravice in ustavna demokracija*, 2010, str. 35–36.

v rokah političnih strank, jasno kaže, kako pomembna je vloga političnih strank v ustavni demokraciji.

- Zagovarjanje in zaščita temeljnega konsenza v skupnosti

Osnovni namen, doseganje družbenega konsenza, je možnost, da različno misleče strani najdejo tisto stično točko, ki je dovolj sprejemljiva za vse, da se omogoči delovanje ter s tem napredek in razvoj dogodkov. Tudi v napore za doseganje konsenza so lahko vključene politične stranke s svojim mehanizmom.

- Oblikovanje vizije nacionalnega interesa

Vizija nacionalnega interesa je dolgoročni razvojni model države, v katerega so vključeni strateško pomembni politični, gospodarski, socialni, razvojni in drugi cilji naroda, temelječi na njegovih zgodovinskih in nacionalno-kulturnih potrebah. V takšnem trenutku obstaja možnost, da se v tej viziji poudarjajo ustavne vrednote, ki jih je treba varovati prednostno, da so del civilizacijskega dosežka naroda, ki tako dokazuje visoko stopnjo civilizacijskega in kulturnega razvoja, pri čemer to ne omejuje nacionalnega interesa.

- Racionalizacija in popravek impulzov, ki prihajajo iz mase

Impulzi, ki se pojavljajo v demokratični družbi, so normalen psihološki oziroma sociološki pojav reagiranja na določene okoliščine in odgovor na nastale situacije. Njihova značilnost je, da gre ponavadi za nagle čustvene reakcije, ki so hiter odziv na aktualne dogodke. Določen del družbe običajno terja hitro in odločno ukrepanje, spremembo zakonodaje, kaznovanje krivcev ipd. Takšne situacije se npr. pojavijo ob odkritju izstopajočega zločina. Določen del družbe zahteva strogo kaznovanje storilca, strožje, kot je določeno v zakonodaji, radikalno spremembo zakonodaje in takojšnjo ukinitvev določenih pravic za določene družbene skupine. Takšni impulzi so pogosto iracionalni, saj niso utemeljeni na strokovni in analitični ravni. Vloga političnih strank je, da prek vseh razpoložljivih instrumentov odločno racionalizirajo takšne impulze, umirijo javno debato ter v okviru svojih politično pridobljenih pooblastil sprožijo in nadzirajo legalne in racionalne postopke za rešitve situacij, ki bi lahko skozi neprimerno impulzivno reakcijo družbe vodile v javni linč, dolgoročno pa v civilizacijsko nazadovanje in primitivni zakon močnejšega. Impulzivna ravnanja tudi v težkih in nepri-

jetnih situacijah nimajo dobrega sporočila. Tudi v teh primerih je vloga političnih strank, da prek svojih znotrajstrankarskih vzvodov pri svojih članih in članih na položajih dosežajo, da ravnajo racionalno in v skladu z ustavnodemokratičnimi normami ter da aktivno popravljajo protiustavne impulze, ki se pojavljajo.

- Oblikovanje modela kompromisa in dogovarjanja med različnimi interesi

To vlogo lahko opredelimo tudi skozi zgoraj opisane vloge. Kompromis in dogovor sta glavna elementa sprejetja ustave. Ohranjanje tega modela na vseh ravneh pripomore k življenju ustavne demokracije.

Ustreznejša vloga političnih strank v ustavni demokraciji

Politične stranke imajo izredno pomembno vlogo v družbi, saj so temelj demokratičnega sistema. S svojim delovanjem v različnih vlogah glede na stopnjo demokratičnega procesa odločajo, kam se bo nagnila tehcnica demokracije, ali k večinski, monistični demokraciji ali k ustavni demokraciji.

Vloga političnih strank v ustavni demokraciji je enormna, vzvodov družbenega delovanja, ki jih imajo na voljo, je veliko. Vloga političnih strank v kontekstu ustavne demokracije kot pomembne civilizacijske pridobitve je lahko pozitivna ali negativna. Politične stranke lahko s plejado svojih dejanj, vzvodov in instrumentov ter skozi dejanja svojih članov kot posameznikov, njihovo ideologijo in njihovo kadriranje delujejo v smeri pospeševanja ustavnodemokratičnih vrednot oziroma varovanja ustavnih pravic pred golo voljo večine. Prav tako lahko delujejo v nasprotno smer. Glavni problem akcije političnih strank v tem kontekstu je, če stranka ni popolnoma politično, četudi le večinsko demokratično legitimna, temveč gre zgolj za golo strankokracijo, za iskanje in doseganje ozkih, lastnih strankarskih interesov v smislu ohranjanja oblasti ter pridobivanja materialnih in drugih koristi. V tem okviru bi morale politične stranke dati prednost dejanskim potrebam družbe. Ustava in njene pridobitve v procesu civilizacije bi morale biti vodilo k uravnoteženi supremaciji ustavnih pravic. Politične stranke bi lahko s svojo dejansko družbeno močjo na več področjih prispevale k ustavni demokraciji v državi.

Politične stranke bi lahko temeljito izboljšale svoj prispevek k politični kulturi in politični socializaciji. S tem bi ustvarjale politične državljane, ki bi v svoji zavesti ustavne vrednote razumeli kot največjo pridobitev civilizirane družbe in ne kot omejitve (večinske) demokracije. Politične stranke bi s svojim vzorom ravnanja v situacijah, ki se nanašajo na ustavne pravice ali na njihov konflikt z večinsko demokracijo, morale ponuditi model odnosa do takšnih vprašanj. Vzdržati bi se morale kakršnekoli zlorabe omenjenih vprašanj za svoje ožje interese, saj je to v kontekstu ustavne demokracije izredno močan negativen socializacijski signal za tiste, ki vstopajo v demokratični in politični proces, pa naj sodelujejo kot njegovi aktivni ali pasivni deležniki.

Prispevek političnih strank h krepitvi varovanja ustavnih pravic bi se lahko povečal tudi s poštenim in tankočutnim razumevanjem legitimnosti. Legitimnost, v primeru političnih strank upravičenost početi, vladati v imenu volivcev, ki to legitimnost podarijo, bi bilo treba razumeti kot izjemno odgovornost, širšo od zgolj politične odgovornosti s posledico poraza na naslednjih volitvah. Legitimnost bi morali razumeti kot odgovornost, ki jo je sicer podarila večina na volitvah, a zajema odgovornost do vseh državljanov in za vse. Politične stranke bi morale pogosto edino upravičenje večine razumeti kot skrb za vse, kar je več od večine. Tudi za ceno ukrepov, ki niso množično priljubljeni in s tem po razumevanju demokracije zgolj skozi večinsko percepcijo nepopularni in nevarni za rezultat na naslednjih volitvah, bi morale politične stranke legitimnost razumeti kot odgovornost tudi do marginalnih družbenih skupin ali posameznikov, ki so (ali se znajdejo) onkraj varnosti človekovih pravic.

Akcija, s katero lahko politične stranke prispevajo k večji kvaliteti vrednot ustavne demokracije v praksi, je predvsem samoomejevanje v okviru ustavnih vrednot ter ustavno določenih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Če je razumevanje legitimnosti teorija, je samoomejevanje akcija, ki je praktično zaznavna in učinkovita v prispevku političnih strank pri uravnoteženju med demokratičnim in ustavnodemokratičnim parametrom. Gre za samoomejevanje pri predlaganju in sprejemanju zakonskih aktov, ki presegajo ustavne okvirje ali hodijo po

tankem ustavnem robu, in zavedanje moči v vlogi izvršilne oblasti z največjo močjo ter vpliva te moči na človekove pravice.

Seveda bi bilo treba ustrezno pripraviti celotno politično polje, ki bi zmanjševalo možnost zlorabe ustavnih institutov v politične namene, kot je na primer zadostno število točk veta v demokratičnem procesu, a sprejetje takšnih podlag je spet politično odvisno in krog je sklenjen.

Potrjuje pa se, da je vloga političnih strank izredno pomembna. Sam vidim mejnike za preseganje številnih sporov in lažje doseganje konsenza brez strahu pred volilnim porazom v tem, da prisluhnemo določeni deprivilegirani družbeni skupini, predvsem v ustrezni splošni in politični socializaciji, z vzpostavitvijo politične ter ustavnodemokratske kulture in zavedanja legitimnosti kot odgovornosti do prav vsakega člana družbe, ne le večine.

Zaključek

Sprehod skozi široko polje demokracije in deležnikov, ki prosperirajo na tem polju, je dal kar nekaj odgovorov na ključna vprašanja o vlogi političnih strank v ustavni demokraciji. Ne pa vseh, predvsem zato, ker je demokracija izredno dinamičen proces in ga je na določeni točki izredno težko natančno izmeriti in ujeti v stekleničko empirike. Prav tako so vsi akterji demokracije – politične stranke, druge institucije in celotno ljudstvo, pa tudi razvojne nadgradnje demokracije, kot je ustavna demokracija – dinamični dejavniki. Pa vendar je pregled razvoja družbe skozi številna vrelišča do trenutne točke, s poudarkom na trenutne, ustavno demokracijo izpostavil kot vrhunsko civilizacijsko idejo, v kateri je združeno tisto racionalno, premišljeno in na vrednotah utemeljeno jedro našega bivanja v skupnosti medsebojno odvisnih, z normami urejenih odnosov. Politične stranke lahko, gledano iz perspektive ustavne demokracije, na vzpostavljanje, varovanje in razvoj ustavne demokracije vplivajo tako pozitivno kot negativno. Njihova vloga v ustavni demokraciji je pomembna pri politični socializaciji, splošni socializaciji, političnem kadrovanju v svojih vrstah in na družbene funkcije in pri ustvarjanju javnega mnenja ter politične in splošne realnosti prek medijev, v katerih imajo veliko prostora. Skozi vse te funkcije politične stranke prek svojega kadra in njegove akcije vplivajo na to, kako in kaj se bodo ljudje naučili o ustavnih vrednotah, kakšen odnos bodo vzpostavili do tega

področja ter kakšen bo konflikt med prepričanjem o vsemočnosti večinske volje ter najvišjimi standardi kulturnih in splošnih civilizacijskih pridobitev. In ne nazadnje je vloga političnih strank pomembna tudi pri sami zakonodajni funkciji, in sicer s sprejemanjem zakonodaje, ki je lahko v okviru širšega ustavnega konteksta ali pa, nasprotno, lahko na področje pravic določenih skupin posega z različnimi prikritimi manevri in prikrivanjem pravih učinkov ter v zasičenosti in kompleksnosti vseh predpisov svoje učinke in neskladje z ustavo pokaže, ko že nastanejo posledice za posameznike ali družbene skupine. Prav tako se vloga političnih strank ustavne demokracije neposredno dotika prek neposrednih instrumentov, ki jih imajo na voljo za veto na določene politične postopke. Sem spadata abstraktna ustavna presoja in možnost referendumov.

Politične stranke imajo v vseh svojih funkcijah v družbi in ožje v politiki vzvode, ki jih lahko bolje, odločneje in bolj transparentno uporabijo v ta namen. Bojim pa se, da imajo nekaj pragmatičnih vzrokov, ki na trenutni razvojni stopnji demokracije v praksi (še) ne dopuščajo, da bi se to razvilo do popolnosti. Politične stranke so namreč glede svojega preživetja – uspeha na volitvah in s tem možnosti aktivnega delovanja, pridobitve financiranja in družbene moči prek osvojitve družbeno pomembnih položajev – odvisne od glasov večine ter s tem boleče vezane na ugajanje večini, čeprav je eden od osnovnih postulatov demokracije sprejemanje možnosti poraza na volitvah ter s tem izgube oblasti.

Zaščita interesov posameznikov ali manjšin, ki so morda nepriljubljene ali stereotipno zaznamovane, je neprijetno početje. Pozitivno diskriminirati določeno nepopularno družbeno skupino, ki nima velike volilne moči, ima lahko za politično stranko velike posledice. Zato spet omenjam pomembnost vloge socializacije v tem procesu. Tako moramo že dovolj zgodaj osvojiti vrednote človekovih pravic in se skozi socializacijo naučiti, da konflikt med demokracijo in ustavno demokracijo ni konflikt med dobrim in slabim, temveč med dvema pomembnima in svetlima dosežkoma civilizacije, ki morata med seboj iskati ravnovesje. Ugotavljam, da je v praksi iluzorno pričakovati, da bi bile politične stranke zaradi svoje vezanosti na politično večino v demokratičnem procesu vedno pravično ustavno varovalo. Na srečo imamo še ustavno sodišče, ki je zadnja obrambna

linija tistega, česar morda ljudje v svoji ambiciji po napredku ne znamo obraniti in včasih niti opaziti. Vloga političnih strank v ustavni demokraciji je nedvorna: kanaliziranje konfliktnosti, socialnih sporov v skupnosti, politična socializacija, razvoj politične kulture, promoviranje političnega bontona, selekcija in rekrutacija političnega kadra, racionalizacija in popravek impulzov, ki prihajajo iz mase, ter seveda oblikovanje in doseganje javnih ciljev. V bistvu so vsa javna vprašanja politična. K temu je treba dodati še vlogo strank v primeru oblasti kot zakonodajno in izvršilno vlogo ter vlogo uporabe instrumentov abstraktne presoje in referendumov. Vidimo, da gre pravzaprav celotno življenje družbe skozi sito političnih strank. Politične stranke so na formalni ali neformalni način vlada, parlament, direktorati, službe in podjetja v državni lasti. Če vemo, da ima prav vsak državljan vlogo pri spoštovanju in ohranjanju ustavnih vrednot, ki tvorijo ustavno demokracijo, je vloga političnih strank v vseh fazah demokratičnega procesa še toliko večja. Možnosti političnih strank, da bi dale večji poudarek ustavni demokraciji, ne moremo idealizirati, lahko pa izpostavimo, da to možnost in razvojni prostor zagotovo imajo, saj imajo velik vpliv pri krepitvi demokratičnega postopka ter njegovem usmerjanju v strpnost in dialoškost, ob upoštevanju proceduralnih pravil in ustave, ter s tem pri približevanju idealnemu outputu demokratičnega postopka, ki naj bi ustrezal pričakovanjem največjega možnega števila državljanov.

LITERATURA

Monografske publikacije:

- A. Bibič, *Politološki preseki: civilna družba in politični pluralizem*, Present, Ljubljana, 1997.
- A. Igličar, *Sociologija prava*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2001.
- P. Jambrek, *Ustavna demokracija: graditev slovenske demokracije, države in ustave*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1992.
- A. Kodre, *Uresničevanje programa politične stranke po vstopu v koalicijo*, magistrsko delo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2012.
- C. Ribičič, *Človekove pravice in ustavna demokracija*, Študentska založba, Ljubljana, 2010.
- V. Sruk, *Leksikon politike*, Obzorja, Maribor, 1995.
- L. Šturm in drugi, *Komentar Ustave Republike Slovenije*, Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije, Ljubljana, 2002.

Članki, objavljeni v publikacijah:

D. Jović, Funkcije političkih stranaka, V: I. Lukšič (ur.), Stranke in strankarstvo: Zbornik referatov Slovenskega politološkega društva, Ljubljana, 1994, str. 14–22.

Spletni viri:

M. Avbelj, Omrtvičena ustava, IUS-INFO,

<http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?Id=68528>, 21. 9. 2012.

M. Avbelj, Stroka, politika in politikantstvo, IUS-INFO, <http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?Id=50897>, 10. 9. 2012.

J. Simon, The Change of Function of Political Parties at the Turn of Millennium, Institut de Ciencies Politiques; Socials, Barcelona, 2003, www.icps.es, 2. 9. 2012.

Zakonodaja in sodne odločbe:

Odločba US U-I-283/94, <http://www.us-rs.si>.

Ustava RS (Ur. l. RS, št. 33/1991 in nasl.).

Zakon o političnih strankah (Ur. l. RS, št. 62/1994 in nasl.).